

Participatie op de meertalige werkvloer

Het voordeel van inclusieve meertaligheid

Anderstaligen leren Nederlands om te kunnen participeren in onze samenleving, zowel in het sociale leven als op de werkvloer. Wanneer de communicatie niet efficiënt verloopt, is er geen gelijkwaardigheid en is de participatie niet volledig. De projectgroep Meertaligheid en Medezeggenschap van de Universiteit Utrecht heeft een receptieve lesmethode ontwikkeld die kan bijdragen aan inclusievere communicatie in de medezeggenschap. In dit artikel gaan de auteurs in op het probleem van uitsluiting in communicatie en hoe het gebruik van luistertaal kan leiden tot een betere participatie tijdens vergaderingen op de werkvloer.

Taal als participatiebarrière

Op 1 januari 2022 trad de nieuwe Wet inburgering in werking. Volgens deze wet moeten nieuwkomers die inburgeren binnen drie jaar de Nederlandse taal op B1-niveau beheersen, zodat ze zo snel mogelijk mee kunnen doen in de samenleving en op de werkvloer.

Deze inburgeringsverplichting geldt niet voor alle migranten. Arbeidsmigranten, expats, internationale studenten en internationale medewerkers zijn hiervan uitgezonderd. Zij kunnen namelijk met beperkte kennis van het Nederlands hun dagelijks werk voldoende uitvoeren. Om enkele voorbeelden te noemen: Poolse arbeidsmigranten die in de kassen werken, hebben doorgaans weinig Nederlandse collega's en de communicatie in het Nederlands met leidinggevenden is minimaal. Expats en internationale studenten of medewerkers daarentegen werken in meerdere mate met Nederlandssprekende collega's, maar kunnen daarbij meestal ook communiceren in het Engels.

De laatstgenoemde groepen kunnen zich in principe op de werkvloer zonder het Nederlands redden, omdat de dagelijkse communicatie immers in het Engels verloopt of zich beperkt tot basale communicatie in het Nederlands. Echter, voor expats en internationale studenten of medewerkers ligt het toch wat genuanceerder. Hoewel Nederlandse universiteiten en internationale bedrijven vaak een internationaal karakter hebben waarin het Engels een prominente rol heeft, wordt in de management- en administratiestructuur vaak principieel het Nederlands gebruikt. Dit is voor universiteiten bijvoorbeeld wettelijk zo geregeld, omdat zij in het Nederlands hun taken verrichten. Universiteiten eisen daarbij van internationale medewerkers in vaste dienst dat ze binnen twee jaar Nederlands verstaan en spreken, maar schieten tegelijkertijd tekort in het faciliteren van taalcursussen en in de handhaving van deze taaleis.¹ In het bedrijfsleven bestaat er een zeer divers beeld wat betreft beheersing van het Nederlands. In de praktijk levert dit problemen op voor werknemers die door onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal niet volledig kunnen participeren. Er ontstaat een ongelijkwaardige werksituatie in vergelijking tot Nederlandssprekende werknemers van hetzelfde bedrijf of dezelfde organisatie.

Inclusieve meertaligheid en vergaderen

Het niet volledig kunnen participeren kan bijvoorbeeld voorkomen tijdens vergaderingen. Vergaderen wordt binnen elke organisatie gedaan, zo ook op de universiteit. En vooral op plekken als deze heb je te maken met interactie tussen mensen met verschillende talige en culturele achtergronden. Niet iedereen spreekt de dominante taal van de organisatie waarin men werkt. Je zou dan kunnen kiezen voor het Engels als voertaal.

Echter, moedertaalsprekers van het Nederlands zullen zich niet altijd comfortabel voelen om in het Engels te communiceren, omdat ze zich niet volledig genoeg kunnen uitdrukken in het Engels. Dit belemmert hen om te kunnen zeggen wat ze bedoelen. Bovendien zijn alle formele documenten (grotendeels) alleen in het Nederlands beschikbaar.

Om elkaar toch te begrijpen tijdens een vergadering is er een vorm van **inclusieve meertaligheid** nodig. Inclusieve meertaligheid houdt in dat taalgebruikers zo efficiënt mogelijk omgaan met de verschillende vaardigheden die ze in verschillende talen hebben. Daartoe maken ze gebruik van bepaalde communicatieve modi of interactieve strategieën (Backus et al., 2013), zoals het Engels als lingua franca, *code switching*, tolken/vertalen of het gebruik van luistertaal (waarover later meer).

Tussen de gespreksdeelnemers worden meerdere talen naast elkaar gebruikt

We spreken van meertalig vergaderen wanneer meerdere talen en/of meerdere dialecten van talen in de interactie tussen de gespreksdeelnemers naast elkaar gebruikt worden. Je kunt dan denken aan een vergadering waarin zowel het Engels als het Nederlands wordt gebruikt om te communiceren. Om elkaar te kunnen begrijpen kan er tijdens vergaderingen een tolk ingezet worden of zijn er soms vertalingen van belangrijke stukken aanwezig. Dit gebeurt bijvoorbeeld in vergaderingen van het Europees Parlement of het federaal parlement in België. Hoewel deze middelen zeker bijdragen aan een beter begrip tijdens een vergadering, zouden ze kunnen leiden tot vertraging in de communicatie. Je moet namelijk wachten op de vertaling van de tolk voor je kunt reageren. Dan is het moment om gevat te reageren soms al voorbij. En het terugvallen op samenvattingen in het Engels tijdens een vergadering kan eveneens vertragend werken. Om in zulke meertalige situaties tot een betere en efficiëntere communicatie te komen is een andere communicatieve modus nodig. Deze modus vereist dat alle gesprekspartners evenveel zorg dragen om die efficiëntie te bewerkstelligen.

Luistertaal als oplossing en uitdaging

Luistertaal is een vorm van meertalige communicatie waarin je niet dezelfde taal spreekt, maar de taal van de ander wel begrijpt (Ten Thije, 2018). Een voorbeeld hiervan is te vinden in het Euregio-gebied rondom de

Nederlands-Duitse grens. In dit gebied is er frequent contact en interactie tussen de Duitse en Nederlandse bewoners, mede door de vele grensoverschrijdende projecten en organisaties. In de communicatie is **luistertaal** dan een van de mogelijkheden (Beerkens, 2010). Zo gebruiken Nederlandstalige en Duitstalige bestuurders tijdens een zakelijk grensoverschrijdend overleg ieder hun eerste taal, respectievelijk het Nederlands en het Duits. Beide partijen hebben voldoende receptieve kennis van de taal van de andere partij om elkaar te kunnen begrijpen. Ze kunnen echter zelf communiceren in de taal waarin ze zich het meest vertrouwd voelen. Deze vorm van communiceren schept een gelijkwaardige gesprekssituatie. Sprekers kunnen zich in hun eerste taal zo precies mogelijk uitdrukken en beiden hebben ze dezelfde 'horde' bij het begrijpen van de ander.

Luistertaal kan ook in situaties gebruikt worden waarin een van de gesprekspartners een eerste taal spreekt die niet begrepen wordt door andere gesprekspartners. Denk aan een gesprek tussen een Nederlandse en een Chinese student in de pauze van een college, waarbij de Chinese spreker wel het Nederlands kan begrijpen, maar de Nederlandse spreker niet het Mandarijn Chinees. In dit geval kan men luistertaal toepassen in combinatie met een **lingua franca** zoals het Engels. Onder voorwaarde dat de Chinese spreker zich comfortabel voelt om in het Engels te spreken, is er dan nog steeds sprake van inclusieve meertalige communicatie.

Het gebruik van luistertaal vergt veel van sprekers en luisteraars. Niet alleen moet men intensief kunnen luisteren en lezen in een taal die men niet (voldoende) productief beheerst, ook moet men efficiënt kunnen wisselen tussen talen. Hoewel luistertaal in meer situaties voorkomt dan men op het eerste gezicht zou denken, zijn sprekers doorgaans niet getraind in het efficiënt wisselen tussen talen. In informele gesprekssituaties, zoals op vakantie of in een winkel, is er weinig tijdsdruk en staat er meestal niet veel op het spel. Met andere woorden, het doel van communicatie is dan vaak heel globaal of beperkt (bijvoorbeeld het juiste brood kopen of de weg vinden). Een uitzondering hierop zijn meertalige families waarin familieleden met verschillende moedertalen gebruikmaken van luistertaal in de dagelijkse communicatie. Hier verloopt de communicatie in luistertaal juist heel vloeiend en natuurlijk en kan over allerlei onderwerpen gesproken worden.

In interacties op de werkvloer ligt dat anders. Vergaderingen zijn vaak aan een tijdsduur gebonden en binnen die tijd moeten er dingen besproken worden of beslissingen worden genomen. Er is dan weinig tijd voor ruis op de lijn, zoals het vragen van verduidelijkingen of herhalingen. Sprekers moeten in deze situaties dus informatie uit de ene taal goed en efficiënt kunnen verwerken. Ook moeten ze snel kunnen overschakelen

Opdracht 12

Een voorzitter leidt de vergadering en bespreekt alle punten op de agenda. In fragment 1 heb je gehoord dat de voorzitter de nieuwe raadsleden voorstelt en welkom heet in de raad.

- a. Hoe introduceert de voorzitter de nieuwe raadsleden? Let hierbij op formeel/informeel taalgebruik: gebruikt de voorzitter titels voor de naam, alleen de achternaam of ook de voornaam van de raadsleden? Spreekt hij hen aan met u of jij?

.....

.....

- b. Wat kun je op basis van dit fragment zeggen over de omgangsvormen binnen de raad?

.....

.....

- c. Welke ervaring heb jij met vergaderen? Zie je in dit fragment verschillen tussen de omgangsvormen tijdens het vergaderen in Nederland en vergaderen in jouw thuisland of andere landen waarin je een vergadering hebt meegemaakt?

.....

.....

naar de andere taal (hun moedertaal of de lingua franca) om adequaat te reageren. Dit speelt niet alleen tijdens vergaderingen. Denk ook aan interacties tussen collega's in de topsport, de bouw of de gezondheidszorg (Ten Thije et al., 2020). Een extreem voorbeeld waarbij een goede vaardigheid om te wisselen tussen talen van groot belang zou zijn, is de meertalige interactie tussen chirurgen tijdens een ingewikkelde of spoedoperatie. Dan kan een goed begrip van de ene taal en een adequate respons in de andere taal van levensbelang zijn. Een minder extreem voorbeeld zijn de interviews die Nederlandse journalisten houden met internationale voetballers na de wedstrijd. De journalist stelt zijn vragen dan in het Nederlands, terwijl de voetballer in het Engels of in een andere taal antwoordt. In de korte tijd die een interview mag duren, wil de journalist zoveel mogelijk vragen stellen. Hij moet dus snel kunnen anticiperen op de antwoorden van de voetballer. Omgekeerd wil de voetballer het liefst snel douchen en wil daarom zo adequaat mogelijk reageren om het interview efficiënt te houden. Kortom, of de interactie nu in de gezondheidszorg, op het sportveld of in een vergadering plaatsvindt, het verwerken van informatie in de ene taal en het adequaat reageren in de andere taal moeten zo efficiënt mogelijk gebeuren. Het is haast topsport. Het is daarom belangrijk dat deze sprekers deze specifieke vaardigheden hebben ontwikkeld.

Informatie verwerken in de ene en reageren in de andere taal is topsport

Receptief Nederlands voor Medezeggenschappers

Hoewel de maatschappij steeds internationaler en intercultureler wordt, zijn internationale medewerkers nog nauwelijks doorgedrongen tot de bestuurlijke laag van de universiteiten. Een direct gevolg van de taalbarrière die het Nederlands als bestuurstaal opwerpt.

In 2020 werden er twee internationale studenten verkozen in de Universiteitsraad van de Universiteit Utrecht (Ten Thije & Naber, 2021). Deze internationale raadsleden schoolden zich door middel van reguliere taalcursussen tot ongeveer B1-niveau in het Nederlands. Desondanks hadden ze moeite met het participeren, zelfs wanneer er een tolk aanwezig was.

Dit was de aanleiding tot het starten van het project **Meertaligheid en Medezeggenschap** onder leiding van hoogleraar Interculturele Communicatie Jan D. ten Thije. Dit project faciliteert en onderzoekt efficiënte meertalige communicatie in de Universiteitsraad. Daartoe ontwikkelden we, de auteurs van dit artikel, onder andere de methode *Receptief Nederlands voor Medezeggenschappers*.

Het doel van deze methode is het bevorderen van efficiënte communicatie tussen Engelssprekende internationale medezeggenschappers en Nederlandssprekende collega's. Speerpunten van de methode zijn daarbij het trainen van de receptieve kennis en vaardigheden van het Nederlands, het efficiënt wisselen tussen beide talen en het vergroten van de kennis van medezeggenschap in Nederlandse bestuursorganen. Onze methode focust op **meertalig**, **receptief** en **communicatief** onderwijs.

De receptieve component spreekt voor zich: het Nederlands wordt alleen receptief getraind door middel van lees-, luister-, woordenschat- en grammaticaoefeningen. Er is speciale aandacht voor strategieën om efficiënt informatie te kunnen verwerken én te kunnen begrijpen.

De meertalige component van onze methode is dat alle materialen en instructies in het Nederlands zijn, maar dat alle output van de leerder in het Engels moet. Dit wordt bijvoorbeeld geoefend in rollenspellen waarin de leerder in (fictieve) interactie is met een Nederlandssprekende spreker.

Ten slotte houdt de communicatieve component in dat de methode gericht is op efficiënt communiceren in een betekenisvolle context, de meertalige medezeggenschap. Hoe reageer ik adequaat op mijn Nederlandstalige gesprekspartner? Daarvoor moet je niet alleen kunnen verstaan en begrijpen wat er gezegd wordt, maar je moet ook efficiënt kunnen wisselen tussen het Nederlands voor receptie en het Engels voor productie. Adequate reacties stelen niet alleen op efficiënte taalverwerking maar ook op het toepassen van

competenties op het gebied van interculturele communicatie. Hoe ga je om met directheid van gesprekspartners? Wat voor humor gebruikt men en hoe reageer je daar adequaat op? Welke kennis heb je nodig om de Nederlandse medezeggenschap te begrijpen (algemene kennis over medezeggenschap en vergaderen, het concept polderen en vakjargon)?

Efficiënte taalverwerking en interculturele competenties zijn essentieel

De doelgroep

De internationals die deelnamen aan de Universiteitsraad kwamen met hun B1-niveau duidelijk tekort om te kunnen participeren, zelfs met tolk. Wat zij ontbeerden was een efficiënte taalverwerkingsnelheid in combinatie met een voor de werkcontext relevante woordenschat. Onze methode richt zich op leerders die het Nederlands op minimaal B1-niveau beheersen. Er wordt toegewerkt naar een receptieve taalvaardigheid op C1-niveau.² Dit is het niveau waarop leerders in potentie zelfstandig (zonder tolk of vertaler) in de medezeggenschap kunnen opereren en waarop de officiële beleidsdocumenten (nota's) zijn opgesteld.

Two-sided coin

Een voorwaarde voor effectieve meertalige communicatie is dat sprekers accommoderen. Dat wil zeggen dat zowel de Nederlandstalige als de anderstalige sprekers zich aan elkaar moeten aanpassen. Dit werd bevestigd door de eerste internationale studenten van de Utrechtse Universiteitsraad die aangaven dat integratie een *two-sided coin* is. Oftewel: het moet van twee kanten komen. In het project zijn er daarom een toolkit en workshop Meertalig Vergaderen (Universiteit Utrecht, z.d.) ontwikkeld, die als doel hebben om bewustheid te creëren voor de eigen bijdrage in een meertalige setting. Zo kunnen sprekers hun spreesnelheid aanpassen, proberen om figuurlijk taalgebruik en jargon te vermijden en bewust om te gaan met humor. Dit is een gezamenlijke verantwoordelijkheid waarop sprekers elkaar kunnen aanspreken en zo de rol van *active bystander* kunnen innemen.

Receptief curriculum als fasttrackalternatief?

De participatiebarrière van internationale studenten en medewerkers op de universiteiten in Nederland toont aan dat zij (en hun werkgevers en collega's) gebaat zijn

bij een betere beheersing van het Nederlands. Echter, gezien de werksituatie zou er geen noodzaak zijn tot het leren van productief Nederlands, maar is receptief Nederlands voldoende om te kunnen participeren.

Wanneer een puur receptieve taaltraining tot dezelfde mate van effectiviteit in de communicatie zou kunnen leiden, dan impliceert dat de mogelijkheid tot verkorting van het taaltraject voor cursisten in of toewerkend naar sommige beroepsgroepen. Dit zou zowel een kostenbesparing als een inspanningsbesparing opleveren. Daarnaast betekent dit dat een vereist taalniveau door alleen receptieve vaardigheden te trainen mogelijk ineens wel bereikbaar wordt voor sommige leerders voor wie dat eerst misschien te hoog gegrepen was. De vaardigheden lezen en luisteren zijn immers doorgaans makkelijker te beheersen dan spreken en schrijven.

Kortom, het trainen van receptieve vaardigheden en de toepassing van luistertaal op de meertalige werkvloer zou een oplossing kunnen zijn voor betere participatie en meer inclusie van anderstaligen op de werkvloer. Luistertaal kan zo bijdragen aan inclusieve internationalisering.

Verder onderzoek

De efficiëntie van een receptief meertalig curriculum ter bevordering van participatie wordt momenteel onderzocht in onze projectgroep. Daarnaast wordt de vraag onderzocht wat de wisselwerking tussen receptieve en productieve vaardigheden is. Ten slotte wordt nauw samengewerkt met de Nederlandse Taalunie, waarbij pilots in Venlo en Gent ter bevordering van de participatie van internationale en anderstalige personeelsleden en studenten zijn opgezet.

**Kimberley Mulder, Frederike Groothoff,
Kimberly Naber, Jan ten Thije**

De auteurs zijn verbonden aan het Utrechts Instituut voor Linguïstiek (UiL OTS) van de Universiteit Utrecht waar het project Meertaligheid en Medezeggenschap is ondergebracht.

Correspondentie: k.mulder@uu.nl

Noten

1. Zie ook de Wet taal en toegankelijkheid.
2. De methode is getest in twee pilots. 'Ik kan de Nederlandse vergaderingen die ik bijwoon na deze cursus beter begrijpen', aldus een leerder actief in de medezeggenschap. Een andere student merkte op dat ze de moeilijke woorden die ze geleerd had, herkende in dagelijkse professionele interacties.

Referenties

- Backus, A., Gorter, D., Knapp, K., Schjerve-Rindler, R., Swanenberg, J., Thije, J.D. ten, & Vetter, E. (2013). Inclusive multilingualism: Concept, modes and implications. *European Journal for Applied Linguistics*, 1(2), 179-215.
- Beerkens, R. (2010). *Receptive multilingualism as a language mode in the Dutch-German border area*. Waxmann Verlag.
- Thije, J.D. ten (2018). Receptive multilingualism. In D. Singleton & L. Aronin (Eds.), *Twelve lectures on multilingualism* (pp. 327-362). Multilingual Matters.
- Thije, J.D. ten, Gulikers, E., & Schouten, K. (2020). *Het gebruik van luistertaal in de praktijk. Een onderzoek naar meertaligheid in de bouw, de gezondheidszorg en het onderwijs in Nederland en Vlaanderen*. Taalunie, Universiteit Utrecht.
- Thije, J. ten, & Naber, K. (2021). Waarom er voor het Nederlands én het Engels plek moet zijn in de U-raad. *Dub*. www.dub.uu.nl/nl/opinie/waarom-er-voor-het-nederlands-%C3%A9n-het-engels-plek-moet-zijn-de-u-raad Universiteit Utrecht. (z.d.). *Meertaligheid in de medezeggenschap*. www.uu.nl/organisatie/bestuur-en-organisatie/medezeggenschap/meertaligheid-in-de-medezeggenschap

Meer informatie

- www.luistertaal.nl
- www.uu.nl/organisatie/bestuur-en-organisatie/medezeggenschap/meertaligheid-in-de-medezeggenschap
- <https://taalunie.org/actueel/213/luistertaal-etage-zet-de-potentie-van-luistertaal-in-de-kijker>
- www.taalcanon.nl/vragen/kun-je-eeen-taal-verstaan-zonder-deze-zelf-te-spreken

